

УДК 342. 951 (477)

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2022.18.05>

Кальна А.В.

*ад'юнкт кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Вступ. Запровадження окремих видів юридичної відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу обумовило необхідність подальшого вдосконалення відповідних норм. Важливу роль в цьому напрямку обіймає процес імплементації до національного законодавства відповідних міжнародних стандартів, а саме нормативних актів інших держав щодо встановлення відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу. Тому дослідження національного законодавства щодо протидії правопорушенням у сфері виборчого процесу має поєднуватись з вивченням відповідних міжнародних стандартів та висловленням пропозицій по їх запровадження в правовій системі нашої держави.

Соціальна цінність адміністративної відповідальності полягає не тільки в попереджувальній та охоронній функціях, але й в активному стимулюванні соціально корисних видів правомірної поведінки. Висока соціальна значимість інституту адміністративної відповідальності для життєдіяльності суспільства зумовлює необхідність його подальшого вдосконалення, що й обумовлює актуальність даної статті.

Стан дослідження. Наукові дослідження поняття та особливостей адміністративної відповідальності проводилися великою кількістю науковців у другій половині ХХ-го століття. Так, розпочинаючи з 60-х років, одним із ключових напрямів в адміністративно-правових дослідженнях стала наукова розробка інституту адміністративної відповідальності. Зазначене надало змогу таким відомим

науковцям як .Б. Авер'янов, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.І. Веремеєнко, І.О. Галаган, А.П. Ключніченко, Л.В. Коваль, Ю.М. Козлов, Б.М. Лазарєв, А.Є. Луньов, , Д.М. Овсянк, В.І. Олефір, Л.Л. Попов, Н.Г. Салищева, М.С. Студенікіна, В.Д. Сущенко, А.П. Шергін, , О.М. а також багатьом іншим провести теоретичну розробку проблем адміністративної відповідальності.

Робота зазначених вчених дозволяє зорієнтуватись у визначеній проблемі адміністративної відповідальності. Хоча більшість наукових праць стосуються більш загальних питань адміністративної відповідальності, а проблематика протидії адміністративним правопорушенням у сфері виборчого процесу нажаль недостатньо повно розглядається сучасною науковою адміністративного права.

Метою статті є дослідження характеристики адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу.

Виклад основних положень. У наукових дослідженнях з правових питань виділяється низка специфічних ознак юридичної відповідальності:

- юридичну відповідальність визначають як один з видів такого явища як соціальна відповідальність, сутність якої відображається у забезпеченні охорони суспільних відносин які врегульовані державою та її реакції на порушення норм законодавства;

- юридична відповідальність встановлюється тільки нормативно-правовими актами, до яких переважно відносяться закони (як приклад можливо навести Кодекс України про адміністративні правопорушення, Криміналь-

ний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Цивільний кодекс України тощо) та іншими підзаконними актами (наприклад, рішення місцевих адміністрацій чи місцевих рад з питань протидії окремим видам громадських проявів);

- юридична відповідальність реалізується за допомогою застосування та використання відповідних процесуальних норми;

- юридична відповідальність має бути реакцією з боку держави тільки на вчинення правопорушення чи злочину;

- юридична відповідальність є специфічною формою державного примусу, що застосовується до винної особи, незалежно від її бажання та волі, а також реалізується публічною адміністрацією або іншими суб'єктами, на підставі делегованих законодавством повноважень;

- ключовою ознакою юридичної відповідальності є застосування до винної особи покарання за вчинене правопорушення.

В цілому таке поняття як відповідальність є філософсько-релігійно-правовим поняттям виходячи з джерел його виникнення та періоду його первісного формування. Дане поняття наповнене моральним змістом але й одночасно має правове значення.

Дане поняття формувалось та розвивалось протягом досить тривалого проміжку часу, починаючи від стародавніх часів та перших згадок про судовий розгляд справ у стародавній Греції, закінчуючи його остаточним становленням наприкінці середньовіччя [1, с. 12].

Значення адміністративної відповідальності для системи юридичної відповідальності вбачається досить важливою у зв'язку з тим, що вона виступає в якості результату відносин між публічною адміністрацією та громадянином. Даний вид відповідальності є наслідком прямого порушення приписів публічної адміністрації, яка є суттєвою складовою відносин «влада-підпорядкування». У даному контексті адміністративна відповідальність може розглядатися «як важливий інструмент правової держави, оскільки саме завдяки їй

держава має мобільну та дійову можливість реалізовувати свої вимоги як до фізичних, так і до юридичних осіб» [2].

У сучасній науці адміністративно-деліктного права, а також у адміністративно-юрисдикційній діяльності адміністративна відповідальність вживається як зрозуміле та загальновідоме поняття, зміст якого є досить однозначним та визначеним. Проте, у контексті законодавчих положень КУпАП та інших нормативно-правових актів, дане поняття нажалі вбачається недостатньо конкретним.

Наприклад І.П. Голосніченко вказує, що адміністративна відповідальність, у вузькому її розумінні означає реалізацію або ж застосування адміністративного стягнення. Він покладає в основу обов'язок правопорушника відповідати перед державою, в особі її уповноважених органів або посадових осіб, за вчинене протиправне діяння у межах встановленого законом стягнення. На його думку, адміністративна відповідальність визначається негативною реакцією держави на протиправні прояви окремих фізичних осіб, що полягає у встановленні відповідних правил, заборон, а також санкцій які застосовуються до порушників в разі їх порушення. Також ним відзначається, що адміністративна відповідальність має є різновидом юридичної відповідальності та має усі відповідні ознаки останньої [3, с. 7].

Д.М. Овсянко, у свою чергу, під адміністративною відповідальністю розуміє застосування державними органами, посадовими особами та представниками влади встановлених державою заходів адміністративного впливу до громадян, а у відповідних випадках – і до організацій за порушення законності і державної дисципліни [4].

А.Т. Комзюк, на відміну від попередніх науковців, визначає адміністративну відповідальність, як застосування до осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, відповідних стягнень, які тягнуть для зазначених осіб негативні наслідки морального,

особистісного, майнового або іншого характеру, а також накладаються уповноваженими на те посадовими особами або органами на підставах та в порядку, який встановлено відповідними нормами адміністративного права [5, с. 7].

На думку С.Т. Гончарука, адміністративна відповідальність являється специфічною формою негативного реагування з боку публічної адміністрації в особі її компетентних органів на певну категорію протиправних проявів, а саме адміністративних деліктів, у відповідності до якої особи, що вчинили ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим суб'єктом публічної адміністрації за свої протиправні дії та зазнати за це адміністративні стягнення у визначених законодавством формах і порядку [6, с. 19].

В.К. Колпаков наголошує, що адміністративна відповідальність – це «примусове застосування правомочною посадовою особою з дотриманням певної процедури передбачених законодавством заходів впливу за вчинення адміністративного проступку, які виконані правопорушником» [7].

Можливо також зустріти у наукових джерелах таке визначення: «адміністративна відповідальність – це одна із форм державного осуду, яка виражається у впливі відповідних органів державного управління і посадових осіб на правопорушника у рамках санкцій адміністративних норм» [8, с. 10].

На думку Т.І. Козирєвої, адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка полягає в застосуванні від імені держави уповноваженими органами державного управління та їх посадовими особами адміністративних санкцій до осіб, які вчинили адміністративний проступок, з метою боротьби з правопорушеннями у сфері державного управління [9, с. 28].

У свою чергу, Л.М. Розін робить висновок, що адміністративна відповідальність настає при вчиненні адміністративних правопорушень і означає засудження протиправної дії чи бездіяльності державою в особі правомоч-

ного органу (посадової особи), який накладає стягнення [10, с. 4].

Л.Л. Попов під адміністративною відповідальністю розуміє накладення адміністративно-правових санкцій, застосування уповноваженим органом або ж посадовою особою адміністративних стягнень до громадян, а також юридичних осіб, що вчинили адміністративний проступок [11, с. 335].

Як вважає Т.Ф. Хабібুলін, адміністративна відповідальність – це комплекс специфічних правових відносин, які виникають із засуджуваного державою юридичного факту – адміністративного проступку. Вона є, з одного боку, обов'язком особи дати звіт за своє діяння перед державою (в особі її органів) і несенням покарання у межах, порядку і обсязі, встановлених адміністративно-правовими нормами, а з іншої – правом і обов'язком органу вимагати від винного відповідь згідно з вимогами закону і застосувати передбачені в адміністративно-правових санкціях заходи, з метою його перевиховання і виправлення [12].

Можливо зазначити про існування великої кількості підходів до визначення поняття адміністративної відповідальності. Проте більшість науковців, в тій чи іншій мірі, доходять висновку, що адміністративна відповідальність є наслідком вчинення адміністративного правопорушення і виражається в застосуванні адміністративних стягнень.

В даній роботі також пропонується погодитись з думкою, що дослідження питання адміністративної відповідальності слід проводити виключно у традиційному її розумінні, а саме, як реагування держави на порушення адміністративно-деліктних норм права.

Одночасно, реагування може бути, як негативним так і позитивним. З однієї сторони, це засіб впливу на правопорушника шляхом застосування до нього певних санкцій, а з іншої – інструмент виховного впливу з метою його перевиховання і виправлення. На жаль, КУпАП також не закріплює поняття адміністративної відповідальності у вигляді конкретного визначення, хоча використовує

його, взявши за основу дві ознаки: адміністративне правопорушення та адміністративне стягнення.

Визначення змісту поняття адміністративної відповідальності за порушення виборчого законодавства, до проголошення Україною незалежності, взагалі не наводилося в науці адміністративного права. Правові акти, що забезпечують регулювання порядку організації та проведення виборів, взагалі не були захищені адміністративно-деліктним законодавством. У самих виборчих законах передбачалась тільки кримінальна відповідальність.

Суттєвим недоліком законодавства у той час було те, що інститут адміністративної відповідальності не застосовувався у сфері волевиявлення громадян, а тому в адміністративно-деліктному законодавстві були відсутні склади правопорушень у сфері виборчого процесу.

В умовах сучасного етапі розвитку української державності дослідження інституту адміністративної відповідальності, з'ясування його суті, місця і ролі як у системі адміністративного права, так і серед інших галузей права набуває особливого значення, оскільки це пов'язано з необхідністю удосконалення українського законодавства, у тому числі систематизацією адміністративного законодавства.

У зв'язку з декриміналізацією та коли велика кількість протиправних діянь перестають бути кримінально караними, а за їх вчинення встановлюється адміністративна відповідальність, в законодавстві з'являються нові склади адміністративних правопорушень.

З такими процесами якраз пов'язана поява в КУпАП нової глави 15-А, яка має назву «Адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок забезпечення», якою вперше у законодавстві незалежної України було встановлено відповідальність за правопорушення у сфері виборчого процесу.

Суттєве значення для визначення поняття адміністративної відповідальності має з'ясу-

вання її мети і функціонального призначення. Так само як і інші види юридичної відповідальності, адміністративна відповідальність має свою мету. Мета діяльності – це кінцевий результат, досягнення якого потрібно прагнути.

Висновки. Мета адміністративної відповідальності – це бажаний результат, який необхідно досягти при її застосуванні. У найбільш загальному сенсі адміністративна відповідальність переслідує певну соціальну мету, а саме звести до мінімуму вчинення адміністративних деліктів, у контексті нашого дослідження – адміністративних правопорушень у сфері виборчого процесу.

У законодавстві України основне призначення адміністративної відповідальності чітко не визначено, але в загальному вигляді воно містить своє закріплення у КУпАП. Таким чином, у ст.1 КУпАП мету можна визначити через завдання, які висувуються до законодавства про адміністративні правопорушення.

В першу чергу, це охорона суспільного ладу в державі, власності, соціально-економічних, політичних (саме до цієї групи відноситься право громадян на вільне виявлення, захист якого має на меті інститут адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу) та особистих прав і свобод громадян, охорона прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій, встановленого порядку управління, державного і громадського порядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі точного і неухильного додержання Конституції України, законів, поваги до прав, честі і гідності громадян, сумлінного виконання своїх обов'язків перед суспільством [13].

Аналіз завдань законодавства про адміністративні правопорушення як мети адміністративної відповідальності ґрунтується на розумінні такої відповідальності як правового інституту, тобто сукупності норм права, які знаходять своє закріплення у законодавстві.

Також, у ст. 23 КУпАП визначено мету адміністративного стягнення як міру відповідальності, яка застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [13].

Науковцями зазначається, що якщо навіть до правопорушника і застосовуються відповідні санкції, вони не можуть бути тільки карою за вчинене ним правопорушення, оскільки адміністративна відповідальність, як підвид юридичної відповідальності, виконує функцію забезпечення існуючого право-

порядку, боротьби з правопорушеннями та їх попередження [14, с. 21].

Виходячи із вищезазначеного, метою адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу є охорона суспільних відносин у сфері організації та проведення виборів, забезпечення точного і неухильного дотримання та виконання законодавства всіма учасниками виборчого процесу, виявлення і припинення адміністративних порушень виборчого законодавства, накладення на винних у вчиненні даних правопорушень осіб відповідних адміністративних санкцій.

Анотація

У статті пропонується погодитись з думкою, що дослідження питання адміністративної відповідальності слід проводити виключно у традиційному її розумінні, а саме, як реагування держави на порушення адміністративно-деліктних норм права. Одночасно, реагування може бути, як негативним так і позитивним. З однієї сторони, це засіб впливу на правопорушника шляхом застосування до нього певних санкцій, а з іншої – інструмент виховного впливу з метою його перевиховання і виправлення.

Визначається, що мета адміністративної відповідальності – це бажаний результат, який необхідно досягти при її застосуванні. У найбільш загальному сенсі адміністративна відповідальність переслідує певну соціальну мету, а саме звести до мінімуму вчинення адміністративних деліктів, у контексті нашого дослідження – адміністративних правопорушень у сфері виборчого процесу.

Становлено, що метою адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчого процесу є охорона суспільних відносин у сфері організації та проведення виборів, забезпечення точного і неухильного дотримання та виконання законодавства всіма учасниками виборчого процесу, виявлення і припинення адміністративних порушень виборчого законодавства, накладення на винних у вчиненні даних правопорушень осіб відповідних адміністративних санкцій.

Ключові слова: вибори, виборчий процес, адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, поліцейська діяльність, протидія правопорушенням.

Kalna A.V. General characteristics of administrative responsibility for offenses in the field of the election process

Summary

The article proposes to agree with the opinion that the study of the issue of administrative responsibility should be carried out exclusively in its traditional understanding, namely, as the state's response to the violation of administrative-delict norms of law. At the same time, the reaction can be both negative and positive. On the one hand, it is a means of influencing the offender by applying certain sanctions to him, and on the other hand, it is a tool of educational influence with the aim of re-educating and correcting him.

It is determined that the goal of administrative responsibility is the desired result that must be achieved when it is applied. In the most general sense, administrative responsibility pursues a certain

social goal, namely to minimize the commission of administrative offenses, in the context of our study – administrative offenses in the field of the election process.

It was established that the purpose of administrative responsibility for offenses in the field of the election process is the protection of public relations in the field of organization and conduct of elections, ensuring accurate and consistent observance and implementation of the legislation by all participants in the election process, detection and termination of administrative violations of the election legislation, imposition of data on those guilty of committing offenses against persons with appropriate administrative sanctions.

Key words: elections, election process, administrative offense, administrative responsibility, police activity, combating offenses.

Список використаних джерел:

1. Бельський К.С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура. *Государство и право*. 1999. № 12. С. 12-20.
2. Куян І. Адміністративна відповідальність як інструмент правової держави. *Право України*. 1998. № 5. С. 66-68.
3. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків): Навчальний посібник. За заг. ред. І.П. Голосніченка. Київ: КІВС, 2002. 141 с.
4. Овсянко Д.М. Административное право: Учебное пособие. Москва, 1995. 304 с.
5. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посібник. За заг. ред. доц. А.Т. Комзюка. Харків: Ун-т внутр. справ. 1998. 78 с.
6. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: Навчальний посібник. Київ. 1995. 78 с.
7. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність: сутність та поняття підстав. *Вісник прокуратури*. 2003. № 6. С. 75-79.
8. Административная ответственность по советскому праву: Учебное пособие. Куйбишев, 1978. 58 с.
9. Козырева Т.И. Административная ответственность в СССР: учебное пособие. Москва, 1973. 125 с.
10. Розин Л.М. Основания административной ответственности: учебное пособие. Москва: МССШМ МВД СССР, 1985. 72 с.
11. Административное право. Ю.М. Козлов, Л.Л. Попов. Москва. 2000. 470 с.
12. Хабибуллин Т.Ф. О понятии административной ответственности. *Труды Высшей следственной школы МВД СССР*. Волгоград, 1986. С. 102-114.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
14. Котюк І.І. Основи теорії держави і права. Київ. 1998. 128 с.